

Rune Larsson

KOLBÄCK - MIN HEMBYGD

Kolbäcks samhälle

**KOLBÄCKS
HEMBYGDSFÖRENING**

Ortnamnet Kolbäck

Hembygdsföreningens grundare och första ordförande Karl Arne Ragnar har ett tolkningsförslag om vårt sockennamn.

Ortnamn har alltid engagerat människors fantasi. Sockennamnet Kolbäck tillhör tyvärr de svårtolkade. Många tolkningsförsök har gjorts. Som t.ex. att en biskop Kol skulle ha givit socknen dess namn. Här emot måste invändas att kyrkplatsen måste vara äldre än från biskopens tid. Socknen måste i så fall ha haft ett annat namn före Kols tid, men vad? Ett annat förslag har gått ut på att namnet har något med träkol att göra och att myrmalm skulle ha utvunnits i Skälbymyren. Mot detta kan invändas att de geologiska förutsättningarna för myrmalm knappast föreligger på platsen. Var ifrån skulle det järnhaltiga lakvattnet ha kommit? En härledning till växten kolvass verkar för långsökt. Ortnamnsforskaren Harry Ståhl talar om "den kolmörka bäcken".

I Sv. Uppslagsbok upplyses i notisen om Kolbäck att socken-namnet år 1331 stavades "Kulbek". På en 1600-talstavla som hänger i kyrkan, stavas sockennamnet "Kåhlbeck". Frågan som skall besvaras är: Vad betyder ursprungligen förledet "Kol" i sockennamnet Kolbäck?

Beträffande kyrkans placering kan konstateras att den ligger på en moränkulle av samma geologiska ursprung, som liknande kullar som sticker upp här och var i åkerlandskapet i trakten. Kyrkan ligger i dag c:a fem meter över åns medelvattennivå. Ån blev reglerad i slutet av 1700-talet. Det är inte utan vidare klart hur kyrkplatsen och landskapet såg ut före kyrkans tillkomst.

Omedelbart öster om kyrkan finns en bäck som mynnar i ån. På äldre kartor heter den Kolbäcken i sitt nedre lopp. Längre upp Oxelbybäcken och Gränbybäcken.

En i sammanhanget viktig omständighet är att kyrkan ligger på en tunagård, Tunbo. Det anses att tunagårdarna hade något med den forntida administrationen att göra och stod till kungamaktens disposition. Det som nu benämnes Kyrkbyn torde före kristnandet även ha ingått i denna tunagård. Dessa omständigheter och närheten till

Herrevad och Borgby Skans, samt gravarna på åsen, tala för att Kolbäck tidigt varit en viktig plats. Läger man därtill vägen på åschrönet, vattenvägen på ån och kungarnas Eriksgata, som alla går genom socknen och nära "Kolbäcken" är det befogat gissa ett samband mellan bäcken och sockennamnet, men hur kan sambandet vara?

Det är kanske ett djärvt antagande, men förledet "Kol" i Kolbäck kan kanske i ett äldre språkbruk ha stått för "kula", som då på modern svenska skulle bli "kulle". Sockennamnets förled skulle kunna syfta på den kulle där kyrkan nu ligger. Kullen kan i förhistorisk tid ha varit ett dominerande inslag i landskapet och en referenspunkt för exempelvis dem som färdades på ån. Kullen kan sedan ha blivit utjämnad då kyrkan byggdes. Kolbäcken skulle med detta resonemang kunna förstås som bäcken vid kullen där man gick iland när man blev kallad till Tunbo för ledungsuppbåd eller för skatteuppbörd. Vid medeltidens slut hade alla glömt ursprunget samtidigt som uttalet förändrades. Det är nu som man gör biskop Kol till fadder för sockennamnet utan annan grund än ljudlikheten.

Som sammanfattning har vi då tre förslag till Ortsnamnet.

Den kolmörka bäcken som blev Kolbäck.

Kullen vid bäcken som kyrkan står på.

Biskop Kol som var här tillsammans med Birger Jarl.

Kommer vi någonsin att få reda på vad som gett Kolbäcks socken sitt namn?

Minnen kring en gammal Kolbäcksbild.

Bilden över Kolbäck norr om järnvägen är tagen någon gång efter 1955. Centrumhuset byggdes klart under 1954 och början av 1955. Låt oss ta en återblick på hur det en gång var.

Huset till vänster om centrumhuset var Emil Anderssons speceriaffär. Öppnades 1910 och lades ned 1972. Sen var där blomsteraffär några år innan huset revs.

Nästa hus till vänster var mejeristbostad. Sista mejeristen Nils Jonsson bodde inte i mejeristbostaden utan uppe på mejeriet. I mejeristbostaden bodde Kolbäck's första stora "kommunalpamp" Stor-Anders. Sen flyttade kommunalkontoret och sedan polisen in. Mejeriet stängdes 1957 och sedan var det charkuterifabrik i lokalerna.

Efter Gjuterivägen finns fortfarande Kolbäck's Järn och Färg. I byggnaden snett över Gjuterivägen hade järnhandeln ett förråd. Efter Järn och Färghandeln fanns en låg byggnad. Där hade "Epa-Lena" sin manufakturaffär och Hitle Sjöström hade herrfrisersalong. När Centrumhuset byggts flyttade båda sin verksamhet dit.

Efter en gränd kom så "lagårn". Den fick sitt namn av att det hade varit slakteri i det s.k. bankhusets källare. Man förvarade då djuren i lagården innan de slaktades. Där var sedan bostäder.

Närmast Gjuterivägen, med ingång direkt från gatan, bodde Manne Molin. Han var pianist och spelade ofta till stumfilmer på 30-talet. Han gav pianolektioner och hade också en bokföringsbyrå. Han var en på den tiden känd profil i Kolbäck.

Rätt över vägen låg Bröderna Anderssons elektriska affär och lager. Där bodde också en av "Bröderna", Hilmer Andersson. Affären flyttade in i Centrumhuset, och då tog Valter Andersson över affärslokalen och sålde kläder.

I nästa hus på vänster sida låg Engströms Mekaniska verkstad som flyttade till Hallstahammar när huset skulle rivas på 1980-talet. På höger sida av Gjuterivägen låg Dahlbergs Cementgjuteri. Lokalerna byggdes 1924 och revs också när området bebyggdes med bostäder i mitten på 1980-talet.

Gjuterivägen ser likadant ut nu som på bilden. Närmast Kolbäckes Cementgjuteri, senare Preconform, ligger Kolbäckes Metallfabrik som drevs av fabriksör Gunnar Nordvall. Fabriken övertogs senare av Warnäsföretagen.

Mitt emot låg cementgjuteriets smedja. På cementgjuteriets stora område stod man på 30 och 40-talen och gjorde cementrör i olika dimensioner.

Låt oss nu gå nuvarande Grusåsvägen upp. Där till vänster låg det s.k. bankhuset. Där var övernattningsrum för järnvägens personal. Det var bank och Annies Café och på slutet hade Ture Stenius cykelaffär där. Tidigare var det cykelaffär i det lilla huset som ligger härnäst på vänster sida. Sedan hade Lövgren blomsteraffär där. På höger sida syns taket på barnhemmet.

I huset lite längre fram på vänster sida höll vägförvaltningen till. När de flyttade till nya lokaler bakom Statoil mot Vänstaområdet, så flyttade Landegren in och hade bilverkstad i huset.

I nästa hus på både höger och vänster sida hade KEV. Kolbäcks Elektriska Verkstad, sina fabriker. När KEV stängde tog Bröderna Anderssons Elektriska över huset på vänster sida, medan fler företag övertog lokalerna till höger. Allt revs 1996. Till höger är nu daghemmet Koltrasten.

Detta var några nostalgiska återblickar för oss som var med. För er som är nyinflyttade kan det kanske vara intressant att veta hur det en gång varit.